

პირველი თურმეობითი წარმოებისათვის ტაოურში

თაომა მაჭავარიანი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ელ-ფოსტა: tmachavariani6@gmail.com

ORCID: 0009-0000-7253-2709

თინათინ მილორავა

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ელ-ფოსტა: Tinatin.milorava@yahoo.com

ORCID: 0009-0008-3034-525X

აბსტრაქტი: კვლევის მიზანია ტაოურ დიალექტში პირველი თურმეობითი წარმოების შემთხვევების შესწავლა; მსგავსი თუ განსხვავებული ფაქტების წარმოჩენა ქართულ სალიტერატურო ენასა და სხვა დიალექტებთან მიმართებით.

კვლევისას ვეყრდნობით ახალ დიალექტურ ტექსტებს, რომლებიც ჩანერილია აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ტარიელ ფუტყარაძის სახელობის ქართველოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის თანამშრომელთა, მათ შორის ჩვენ მიერ, ტაოში 2007-2024 წლებში. ასევე, დავამუშავეთ გამოქვეყნებული ტაოური ტექსტები (ფუტყარაძე 1993; ფალავა... 2007; ტაო 2020).

ქართული ენის ტაოურ დიალექტში გარდამავალი და გარდაუვალი ზმნები პირველ თურმეობითს სხვადასხვაგვარად აწარმოებენ:

I. გარდამავალი ზმნებიდან რიგ თავისებურებებს წარმოადგენს **-ავ**, **-ამ** თემისნიშნიანი ფორმები. ამ ტიპის ზმნებისათვის I თურმეობითში ამოსავალია ანმყო-მყოფადის ფუძე. ამ კუთხით ტაოურ დიალექტში ზმნურ ფორმათა სიჭრელე შეინიშნება. დასტურდება **-ავ** და **-ამ** თემისნიშნიანი წარმოება, მაგრამ სჭარბობს **-ია** დაბოლოებიანი ფორმები: **დუუდგამს**, **დიმინახავს**, **დიმიტესია**, **დიმინაკია**, **შიმისვია**, **ჩიმიცმია**, **უსკვიან „ურტყამს“**.

ხშირია ისეთი შემთხვევები, როცა **-ამ** სუფიქსით გაფორმებულია უთემისნიშნო და ფუძედრეკადი ზმნები, ასევე არაიშვიათია თემის ნიშანთა მონაცვლეობა.

საკვლევ დიალექტში **-ი-ა** დაბოლოებიან ზმნებს I თურმეობითში იშვიათად **ნარი** ჩაერთვის: **დავინენია**, **გამაყიდნია**, **გამაყრენია**.

II. ტაოურში გარდაუვალ ორპირიან ზმნათა I თურმეობითის ფორმები იშვიათია, იწარმოება სალიტერატურო ქართულის მსგავსად. დასტურდება შემდეგი შემთხვევები: **მქონია**, **ჰქონია**, **ქონებია**, **ყოლია**, **ჰყოლია**, **ჰყოლიან**.

ერთპირიანი ზმნები მსგავსად ქართული სალიტერატურო ენისა და სხვა დიალექტებისა, აღწერითად იწარმოება: **დავწოლილვარ**, **დავწვენილვარ**, **დანახულ ვარ**, **გაგონილი მაქვს**. ასევე გვხვდება **-ია** დაბოლოებიანი ზმნური ერთეულები: **მიტირია**, **მიაღრენია**... მესამე პირის ფორმებთან მეშველი ზმნა შეკვეცილი ფორმითაა წარმოდგენილი: **აკიდულა**, **დაბეჩებულა**, **მოდრეკილან**...

მიმღებური ზმნების წარმოება თავისებურებით ხასიათდება ტაოურში, ეს თავისებურება თავს იჩენს პირველ თურმეობითის ფორმებთანაც: **დაბადულა**, **დამჩალა**, **ავსილა**...

შეიძლება ითქვას, რომ ტაოური დიალექტი, თურქულ ენობრივ გარემოში მრავალსაუკუნოვანი არსებობის პირობებში დღემდე ინარჩუნებს ენობრივი განვითარების საერთოქართულ ხაზს და ეს იკვეთება ზმნურ ფორმათა წარმოებისას.

საკვანძო სიტყვები: ქართული ენა; ტაოური დიალექტი; მესამე სერია; პირველი თურმეობითი.

* * *

შესავალი / წყაროების, ლიტერატურის მიმოხილვა:

III სერიის მწკრივები ქართულში რიგი მორფოლოგიური და სინტაქსური თავისებურებებით გამოირჩევა. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ დრო-კილოთა III ჯგუფის ფორმები გვი-

ანდელი წარმოშობისაა: საფუძვლად უდევს სტატიკური ზმნის ანმეოს ფორმები (ნათაძე, 1955: 98; შანიძე, 1973: 222; ჩიქობავა, 1964: 126). შდრ.: განსხვავებულად ფიქრობს ავთანდილ არაბული. მეცნიერი მიიჩნევს, რომ პირველ თურმეობითში ნამყო-ხოლმეობითის ფუძის ძიებას მყარი საფუძველი გააჩნია... რამდენიმე ფორმაში შესაძლებელია სტატიკურ ზმნასთან საზიარო ფუძის დანახვა (არაბული, 1984: 34).

სტატიაში განვიხილავთ პირველი თურმეობითის წარმოების შემთხვევებს ტაოურ დიალექტში; ქართულ სალიტერატურო ენასა და დიალექტებთან მიმართებით წარმოვაჩინოთ ტაოურში არსებულ მსგავს თუ განსხვავებულ ფაქტებს. კვლევისას ვეყრდნობით აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფ. ტარიელ ფუტყარაძის სახელობის ქართველოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის თანამშრომელთა მიერ 2007-2024 წლებში ტაოში ჩაწერილ მასალას; გამოყენებული გვაქვს აგრეთვე გამოქვეყნებული ტექსტები (ფუტყარაძე 1993, ტაო /ფალავა, ცინცაძე, ბერიძე/ 2020).

მეთოდოლოგია: სტატიაზე მუშაობის პროცესში გამოყენებულია სხვადასხვა მეთოდი. კერძოდ, აღწერითი მეთოდის საშუალებით აღვწერეთ ტაოურ დიალექტში დადასტურებული I თურმეობითის გამოყენების შემთხვევები; შედარება-შეპირისპირებითი მეთოდით წარმოვაჩინეთ მსგავსება-განსხვავება ქართული ენის სხვა დიალექტებთან; ანალიზისა და სინთეზის მეთოდით შევისწავლეთ პირველი თურმეობითის წარმოების შემთხვევები სხვადასხვა ტიპის ზმნებთან.

მსჯელობა/შედეგები:

I თურმეობითს გარდამავალი და გარდაუვალი ზმნები სხვადასხვაგვარად აწარმოებენ:

1. გარდამავალი ზმნების წარმოება სხვაობს თემატური სუფიქსების მიხედვით. ტაოურში გარდამავალი ზმნებიდან **მეორე სერიის** თემას ემყარება **-ობ**, **-ებ** თემისნიშნის ზმნები. ზოგადად, **-ობ** და **-ებ** სუფიქსები ზმნას ანმყო-მყოფადის მწკრივში დაერთვის და, როგორც წესი, I თურმეობითში არ გადაჰყვება.

-ობ: ზაბა **უმუშავია** ქომო; იქ **უმუშავიან**, **უსაქმიან**; იქინდი **ულოციან**; **უკითხნია** ბაღვობი ხან (ექსპედ. მას.)¹.

-ებ: ემენი არ **გიმიგდია**, და რეგვა ვირი შეიქნა; ყური არ **დიმიგდია**. ეღდა, **დიმიგდია**, **დიმიგდია**; კედელი არ **ჩუმულიან**, ქვა არ **გუმულიან** (ექსპედ. მას.).

რიგ თავისებურებებს წარმოაჩენს **-ავ**, **-ამ** თემისნიშნის ფორმები. ამ ტიპის ზმნებისათვის I თურმეობითში ამოსავალია **ანმყო-მყოფადის** ფუძე. საზოგადოდ, თუ ზმნა ანმყო-მყოფადში თემისნიშნისა, მას თემის ნიშანი ექნება I თურმეობითშიც. ტაოურ დიალექტში იშვიათია **-ავ** თემისნიშნის წარმოების შემთხვევები.

-ავ: ის არ **მინახავს** მერე; კი, გიმიგონია, ვიცი და არ **დიმინახავს** (ექსპედ. მას.).

-ავ და **-ამ** ფორმანტებს ძირითადად **-ი-ა** დაბოლოება ცვლის:

-ავ <-ია:

ჰამა, არ **დიმინახია**; პურ **დიმიტესია** და, ქერი **დიმიტესია**, ცერცვი **დიმიტესია**, ლებიო **დიმიტესია**; ველარ **მიგვიკლია** ახლა, ახალია; დათვი შეხვედრია, **მუუკლია**; გურჯები წასულა, **დუმალა**; თივა მოვითბეთ გუშინ და, ჭალა ა **გიგაკიკენკია** (ექსპედ. მას.).

-ამ <-ია:

მე ა **შიმისვია** და; ღოხ, ფანთოლ არ **ჩიმიცვია**; ანნი, ფარა ქნასა ზამთარჩი და, იმა **შუუსვია** (ექსპედ. მას.).

-ია დაბოლოებით არის წარმოდგენილი **თქმა** (< **თქუმა**) ზმნა:

თქვა – უთქვია: ქალისტუნ ვე **უთქვია**; ჩემ ბააზე რამ **გიოთქვია**, ტყუილი იყო თუ მართალი (ექსპედ. მას.); **უთქვია** თამარ ქალსა (ფუტყარაძე, 1993: 176).

¹ ექსპედიციის მასალა – აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტთან არსებული პროფესორ ტარიელ ფუტყარაძის სახელობის ქართველოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მიერ 2007-2024 წლებში ტაოში მოწყობილი დიალექტური ექსპედიციების ფარგლებში ჩაწერილი დიალექტური მასალა.

თქმა – უთქმია: ბალხურ **უთქმია** ქი, მეო ერთი ვირი მყავსაო; ბიჭი ჭამსა, იმა **უთქმია** ქი; სარი-დან დანა, დიდი დანა **უთქმიან** (ექსპედ. მას.).

ტაოურ მეტყველებაში, როგორც აღვნიშნეთ, სხვა დიალექტების მსგავსად, ხშირია **-ია** დაბოლოებული ფორმები. ჩვენ მიერ დამუშავებული მასალის მიხედვით, I თურმეობითში **-ია** დაბოლოებული ფორმები სჭარბობს **-ავ/-ამ** თემისნიშნიან ფორმებს. ამ შემთხვევაში ამოსავალი ჩანს II სერიის ფუძე.

საილუსტრაციო ნიმუშები:

ველარ **გვიმზირია**, ისე დარჩა; ვერა **გვიქნია** რა; ვარდყვავილი **ჩუყრია**; სახლი-კარი **დუყრია**; ნუხელ არ **დუძინია**; ათი დიდი კოდი აკიდული **გუდმუყანია**;

იმის მომპრელი **უპოვია**, ი **გუმუყვანია**; ღამი **გუვლია** მეზარ (ექსპედ. მას.).

შდრ.: პირველ თურმეობითში **-ია** ბოლოსართიანი ფორმების სიჭარბეზე მიუთითებენ შ. ფუტკარაძე და მ. ფალავაც (ფუტკარაძე, 2016: 299; ფალავა..., 2020: 747).

-ია დაბოლოების გაჩენა ზოგადად ახსნილია უნიფიკაციის ტენდენციით. I თურმეობითის წარმოებაში უნიფიკაციის პროცესი დიალექტებში ორი მიმართულებით წარიმართა, კერძოდ: ა) ქართლურ, კახურ, იმერულ, გურულ, აჭარულ... დიალექტებში გაბატონდა **-ია** დაბოლოება და შეიზღუდა **-ავ**, **-ამ** თემისნიშნიანი წარმოება; ბ) ფხოურ კილოებში (ხევსურულში, მოხეურში, თუშურში...) გაბატონდა **-ავ** (-ივ) ნიშნიანი წარმოება (თოფურია, 1955: 458).

ტაოურში **-ია** დაბოლოებიან ზმნებს I თურმეობითში **ნარი** ჩაერთვის. მაგალითად:

იარას აძლევს ისა და ველარ **გუუთრევნია**; იქედან ქი **გამუუქცევნია**, გადმოსულა სოფელში; ღელიდან ქვა **უნეკნია** იქა; აქობაჲ ასე **მოტაცნია** ასე, ე წინე; ასე [ხელი] **მუხხევნია** (ექსპედ. მას.); უთქუამს, ისინი **გამაყიდნია** ამ საქმემაო (ფუტკარაძე, 1993: 176);

არ **დულაპარაკნია** დეკაც (ფალავა..., 2020: 748).

ნ ჩართული ფორმები გვხვდება სხვა დიალექტებშიც, დადასტურებულია ძველ ქართულშიც: უპოვნიეს...

სპეციალურ ლიტერატურაში **-ნ** სუფიქსის შესახებ აზრთა სხვადასხვაობაა; მეცნიერთა ერთი ნაწილი (ივ. ქავთარაძე, არნ. ჩიქობავა, შ. ძიძიგური) მიიჩნევს, რომ თავდაპირველად გაჩნდა ქართლ-კახურში, როგორც ზმნური ფუძის მანარმოებელი, შემდეგ გამოყენებულ იქნა გარდამავალი და გარდაუვალი ზმნების სადიფერენციაციოდ. ზოგმა დიალექტმა (ხევსურული, თუშური, ლეჩხუმური, რაჭული, იმერული, გურული) **-ნ** სუფიქსი სრულებით არ იცის. ამდენად, დღევანდელ ქართულ მეტყველებაში იგი ჯერ კიდევ არაა გავრცელებული (ქავთარაძე 1955: 74).

I თურმეობითში მრავლობითი რიცხვის **-თ-ს** ნაცვლად ხშირად გამოიყენება **-ან** სუფიქსი:

თახთა არ **დუნგრევნიან**, კედელი არ **ჩუმულიან**, ქვა არ **გუმულიან**, **გუფრენიან**; ერთსაც ხმა **გუმულიან**, ბალხელთა ბევრი; დედებ **უშენებიან**, ა მახსოვს; ეგერ შექერ **მუცემიან**; ისკამზე **დუკოჭებიან**, ასე **გუდუბრუნებიან**, ავადნევი კაცი, იქ მომკვდარა, დობტურ ვერ **ჩუსწრიან**; ცხენი **წუყვანიან** იუსუჭელში (ექსპედ. მას.).

ფუძედრეკადი ზმნები ტაოელ ქართველთა მეტყველებაში I თურმეობითს აწარმოებენ აწმყო-მყოფადის ფუძეზე დაყრდნობით. შესაბამისად, ფუძეში თავს იჩენს ე ხმოვანი:

თვალები ვე **გიმიხელია**; ზათი ღამე **გიმითევია**; ღოხ, ყოლდღე ვერ **დიმიჭერია** ქი, ყოლდღე; შინდი **დიმიკრეფია**; ჩემი დეკაცი **შეგიტყეპიაო** (ექსპედ. მას.).

-ი სუფიქსიანი ზმნები, ზოგადად, **-ია** დაბოლოებით არის წარმოდგენილი:

დიმიჭრია, არ **დიმიჭრია**, არ **დიმიჭრია**, თამამ; მეც არ **გიმიცინია**, იმას არ **გუცინია**; დილაჲ მუაძუეთ და ჯე ა **გინგვიყრია**; გურჯიჯა ვერ **მიმიგერია** (ექსპედ. მას.).

-ებ თემისნიშნიანი ზმნების დიდი ნაწილი I თურმეობითში აწმყო-მყოფადის ფუძეს ეყრდნობა. ჩვეულებრივ, დაცულია **-ებ** სუფიქსი:

იმას არ **მუკტინებია** (შდრ. აწმყო: აკვდინებს); **დუკოჭებიან** (აკოჭებს), ასე **გუდუბრუნებიან** (აბრუნებს), ავადნევი კაცი; დედებ **უშენებიან** (აშენებს), ა მახსოვს; ძველიდამ **გუკეთებიან** (აკეთებს) მეზერლული (ექსპედ. მას.).

აღნიშნული წარმოების პარალელურად ტაოელთა მეტყველებაში ზმნური ფორმები იშვიათად უთემისნიშნოდაც არის წარმოდგენილი. ამ შემთხვევაში I თურმეობითი წყვეტილის ფუძეს ემყარება:

ანაჲ სამ წელწად არ **დუჯერია** (შდრ. ანმყო: იჯერებს); წუხელ არ **დუძინია** (იძინებს); ვერ **მომიგონია** (იგონებს) (ექსპედ. მას.).

2. გარდაუვალ ზმნათა წარმოება განსხვავდება იმის მიხედვით, ზმნა ორპირიანია თუ ერთპირიანი. გარდაუვალ **ორპირიან** ზმნათა I თურმეობითის ფორმები ტაოურში სალიტერატურო ქართულის მსგავსად აღწერითად იწარმოება. შესაბამისი ფორმები იშვიათია. მაგალითები:

ვერ **მიმხვდარვარ** ქი, რაცხა ამბოფ; იმისი დერმანია (წამალია), ამისი არი, არ **უჯერავარ** მეა (ექსპედ. მას.).

შდრ.: ძველ ქართულში გარდაუვალი ორპირიანი ზმნების წარმოება ორგანული იყო: მწკრივის ნიშნად მოუდიოდა -**იე** (დაჰმალვიე, დაჰმალვიეს) (ფეიქრიშვილი 2007: 67).

ერთპირიანი ზმნები ტაოურში, მსგავსად ქართული სალიტერატურო ენისა და სხვა კილოებისა, აღწერითად იწარმოება: პირველსა და მეორე პირს დაერთვის **ვარ**, **ხარ** მეშველი ზმნა:

არ **გათხოულხარ**, [რ]ატომ არ **გათხოულხარ**? ჩემ ანაჲ, იშთა, დამჩალა მარტოჲ, ფახირობით **გავზდილვარ**; იქ **დავბადულვარ** მეა; კატარზე აქ არ **წავსულვართ**; ახლა დავბერდი, ველარსად **წავსულვარ**; ახლა იქ ვერ **გავსულვარ** (ექსპედ. მას.).

მესამე პირის ფორმებთან მეშველი ზმნა შეკვეცილი ფორმითაა წარმოდგენილი:

ბაშთან ასე **აკიდულა** იქ მივკავდით უწინ; **მომკტარა** ქებავრი, **ჩასულა** იქა ქომო მეზერში ო, ელიასჴე **ჩასულა**; ჭიდ თვე ყოფილა, სახლა **მოსულა**, სახლა მოსულა ქი; ზათი, **წასულა**; ამა **დაბეჩებულა** ქი, მე დილაზე ცხენი ვაითუ ცხენი წემეყვანე; არა ბელელი, სახლი დანგრეველა, **გაფრენილა** (< გაფხრენილა); ასე **მოდრეკილან**, კაცები **მოკრეფულან**, უკიდიან (ექსპედ. მას.).

ტაოურში რიგი თავისებურება ახასიათებს მიმღეობის წარმოებას, რაც ერთპირიან ზმნათა პირველი თურმეობითის ფორმებშიც ვლინდება:

აქ **დაბადულა** ჩემი დედეი (შდრ. მიმღეობა: დაბადული „დაბადებული“); იქედამ ქი წამოსულან ასე, იქ **დამრჩალან** (დამრჩალი „დარჩენილი“); ათდაერთი, ედა, **დამჩალა**, იშთა (ექსპედ. მას.).

მაგალითები გამოქვეყნებული ტექსტებიდან:

მიწა ჩამოსულა, **ავსილა** (ფალავა..., 2020: 748) (ავსილი „ავსებული“); ზოვლი მუსლიმანი **დამჩალან** ბათუმზე (იქვე); ვინმე არ **დამჩალა**, წესულან (იქვე: 753).

მსგავსი ფორმები დასტურდება რიგ კილოებში (იმერ., ლეჩხ.).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ტაოელ ქართველთა მეტყველება პირველი თურმეობითის წარმოების მხრივ იმ ძირითადად კანონზომიერებებს გვიჩვენებს, რომლებიც დამახასიათებელია ქართული სალიტერატურო ენისა და კილოებისათვის. ტაოური დიალექტი თურქულ ენობრივ გარემოში მრავალსაუკუნოვანი არსებობის პირობებში დღემდე ინარჩუნებს განვითარების საერთოქართულ ხაზს, რასაც ზმნურ ფორმათა წარმოებაც ადასტურებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

არაბული, ა. (1984). *მესამე სერიის ნაკვეთულთა წარმოება და მნიშვნელობა ძველ ქართულში*. თბილისი: მეცნიერება.

გოგოლაშვილი, გ. (2010). *ქართული ზმნა (ფორმანარმოების საკითხები)*. თბილისი: მერიდიანი.

თოფურია, ვ. (1955). „ნამყოს სახეობათა საერთო ნიშნისათვის ქართულში.“ *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება (ტომი VII: გვ. 453-458)*. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

იმნაიშვილი, გრ. (1955). „პირველ თურმეობითისა და სტატიკურ ზმნათა წარმოება ინგილოურში.“ *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება (ტომი VII: გვ. 119-124)*. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

ნათაძე, ნ. (1955). „მესამე სერიის დრო-კილოთა წარმოებისათვის ქართულში.“ *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება (ტომი VII: გვ. 81-100)*. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

ფალავა, მ. (2020). რედ-ები: ცინცაძე მ. ბარამიძე მ. ჩოხარაძე მ. შიოშვილი თ. ხალვაში რ. მგელაძე ნ. შაშიკიძე ზ. ჩხვიმიანი ჯ. კარალიძე ჯ. ტაო. ბათუმი: მერიდიანი.

ფეიქრიშვილი, ჟ. (2007). *მესამე სერიის მწკრივები ახალ სალიტერატურო ქართულში*. თბილისი: ჯანსუღ ლეინჯილია.

ფუტკარაძე, შ. (1993). *ჩვენებურების ქართული, წიგნი პირველი*. ბათუმი: აჭარის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა.

ფუტკარაძე, შ. (2016). *ჩვენებურების ქართული, წიგნი მეორე*. ბათუმი: აჭარა.

ქავთარაძე, ი. (1955). „დრო-კილოთა მესამე სერიის წარმოების ერთი თავისებურება ახალ ქართულში.“ *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება (ტომი VII: გვ. 61-79)*. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

შანიძე, ა. (1973). *ქართული გრამატიკის საფუძვლები, I, მეორე გამოცემა*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

ჩიქობავა, არნ. (1955). „ანმოს ფუძის წარმოქმნის ისტორიისათვის. -ავ, -ამ და -ევ, -ემ სუფიქსთა ისტორიული ურთიერთობა.“ *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება (ტომი VII: გვ. 125-134)*. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

References:

- Arabuli A. (1984). *Mesame seriis nakvteulta tsarmoeba da mnishvneloba dzvel kartulshi [The production and meaning of the third series of fragments in Old Georgian], (in Georgian)*. Tbilisi: Metsniereba.
- Chikobava Arn. (1955). „Atsmqos pudzis tsarmokmnis istoriisatvis. -av, -am da -ev, -em supiksta istoriuli urtiertoba [For the history of the formation of the present stem. The historical relationship of the suffixes -av, -am and -ev, -em],“ (in Georgian). *Iberiul-kavkasiuri enatmetsniereba (vol. VII: 125-134)*. Tbilisi.
- Gogolashvili G. (2010). *kartuli zmna (formatsarmoebis sakitkhebi) [Georgian verb (formation issues)], (in Georgian)*. Tbilisi: Meridiani.
- Imnaishvili Gr. (1955). „Pirvel turmeobitisa da statikur zmnata tsarmoeba Ingilourshi [The first generation of infinitive and stative verbs in Ingiloian],“ (in Georgian). *Iberiul-kavkasiuri enatmetsniereba (vol. VII: 119-124)*. Tbilisi.
- Kavtaradze I. (1955). „Dro-kilota mesame seriis tsarmoebis erti tavisebureba akhal kartulshi [One of the features of the third series production in the New Georgian],“ (in Georgian). *Iberiul-kavkasiuri enatmetsniereba (vol. VII: 61-79)*. Tbilisi.
- Natadze N. (1955). „Mesame seriis dro-kilota warmoebisatvis kartulshi [For the production of the third series in Georgia],“ (in Georgian). *Iberiul-kavkasiuri enatmetsniereba (vol. VII: 81-100)*. Tbilisi.
- Paghava M., (2020). Tsintsadze M. Baramidze M. Chokharadze M. Shioshvili T. Khalvashi R. Mgeladze N. Shashikidze Z. Chkhvimiani J. Karalidze J.. *Tao*. Batumi: Meridiani.
- Peikrishvili Zh. (2007). *Mesame seriis mtskrivebi akhal saliteraturo kartulshi [Third series of lines in the new literary Georgian], (in Georgian)*. Tbilisi: Jansugh Ghvinjilia.
- Putkaradze Sh. (1993). *Chveneburebis kartuli, tsigni pirveli [Chveneburebis Georgian, book one], (in Georgian)*. Batumi: Adjara Magazine and Newspaper Publishing House.
- Putkaradze Sh. (2016). *Chveneburebis kartuli, tsigni meore [Chveneburebis Georgian, book second], (in Georgian)*. Batumi: Ajara.
- Shanidze A. (1973). *Kartuli gramatikis sapudzvlebi, I, Meore gamotsema [Fundamentals of Georgian Grammar, I, Second Edition], (in Georgian)*. Tbilisi: Tbilisi University Publishing House.
- Tofuria V. (1955). „Namqos sakheobata saerto nishnisatvis kartulshi [For the common sigh of present tense types in Georgian],“ (in Georgian). *Iberiul-kavkasiuri enatmecniereba (vol. VII: 453-458)*. Tbilisi.